

Het speciaal basisonderwijs is niet 'het kleine broertje'

“Het speciaal basisonderwijs is echt een stuk opgeschoten en hoeft zich absoluut niet als ‘het kleine broertje’ te voelen van het regulier onderwijs, als het gaat om opbrengstgericht werken.” Dat stelt onderwijsadviseur Roger Meijer over de kwaliteit van het speciaal basis en het speciaal onderwijs. >>

Werken met ontwikkelingsperspectieven geeft inzicht in leeropbrengst en zorgt voor een planmatige aanpak

De kwaliteit van het speciaal basisonderwijs is met sprongen vooruit gegaan. Dat kun je ook lezen in de rapporten van de onderwijsinspectie. Die scholen hebben zich in de afgelopen jaren aanzienlijk verbeterd. Dat

komt vooral, aldus Meijer, doordat steeds meer scholen ontwikkelingsperspectieven voor hun leerlingen opstellen. “Het werken met ontwikkelingsperspectieven geeft inzicht in leeropbrengst en zorgt voor een planmatige aanpak.” Eigenlijk is dat een vorm van opbrengstgericht werken *avant la lettre*. “80% van de scholen in het speciaal basisonderwijs werkt met die ontwikkelingsperspectieven en ook de inspectie geeft aan dat het speciaal basisonderwijs daarmee goed aan het werk is. Een zelfde proces zie je nu ook in scholen voor speciaal onderwijs. Ook daar krijgt het werken met een ontwikkelingsperspectief -en vormen van opbrengstgericht werken - in toenemende mate de aandacht.”

De kern van opbrengstgericht werken

Wat moeten we ons bij dat begrip voorstellen, waar gaat het over?

Meijer legt uit dat het eigenlijk om een vijftal stappen gaat waarmee je in de praktijk van alledag de kwaliteit van je onderwijs in de gaten kunt houden. “Dat zijn vijf stappen die gebruikt worden in een cyclisch proces. Dat cirkeltje, die cyclus, wordt al jaren gebruikt in de kwaliteitszorg. Het draait heel simpel om: doelen stellen; het afstemmen van jouw onderwijsprogramma op je doelen; het meten van de vorderingen; analyseren van die vorderingen en het vervolgens op basis van die analyse bijstellen van de instructie. Deze systematische manier van werken wordt sinds een paar jaar voor het eerst toegepast op de leerprestaties van leerlingen. De laatste jaren is de aandacht vooral gericht geweest op taal en rekenen. Als je terugkijkt in de onderwijs-geschiedenis - ik ben op het departement projectleider van het cluster Innovatie geweest - dan is er echt sprake van een unieke innovatie in Nederland. Veel vernieuwingsoperaties gingen tot nu toe over onderwerpen als techniek, of over teamonderwijs op maat, of over leerlingenzorg, ICT, maar niet over het primaire proces. Nooit over basisvakken als taal en rekenen. Misschien waren we dat een tijdje vergeten en dachten we met zijn allen: dat zit wel goed, dat kunnen we, want taal is taal en rekenen is

Door die specifieke bril van opbrengstgericht werken zie je andere, nieuwe dingen

rekenen. Maar het bijzondere van opbrengstgericht werken is dat je zo systematisch en gericht, probeert leerprestaties op die basisvakken te verbeteren. Door die specifieke bril van opbrengstgericht werken zie je andere, nieuwe dingen.”

Lesbehoefte

Wat verklaart het enthousiasme van scholen?

“Dit proces grijpt aan op elke leraar. Het gaat over basisvakken, taal en rekenen, en je moet leerprestaties met elkaar verbeteren. Het gaat over doelen op leerlingniveau, doelen op groepsniveau, doelen op schoolniveau. Dat betekent dat je moet samenwerken. Ook die parttime-collega, die alleen maandag en dinsdagmiddag lesgeeft, moet er bij betrokken zijn. Deze innovatie is de breedst mogelijke innovatie: iedereen is erbij betrokken en je kunt ook eigenlijk niemand missen.” Roger Meijer praat enthousiast over die wijze van werken die inmiddels door veel scholen in praktijk gebracht wordt. “Een ander belangrijk punt waarom opbrengstgericht werken zo goed wordt ontvangen, is dat leraren daadwerkelijk hun vak weer terugkrijgen. Zij moeten het onderwijs en de instructie ‘maken’. Het is niet meer een kwestie van het afdraaien van de methode, maar het is een kwestie van het onderzoeken wat de leerbehoefte van leerlingen is en daarop gericht reageren. Dat is letterlijk een professie, bijna een gilde. Dat moet je kunnen. Het vak is weer vak geworden. Het maakt leraren enorm enthousiast, veel meer gefocust op het onderwijs. Niet omdat het moet, maar omdat ze willen. Ze zien ook direct het effect in de vorm van hogere leerprestaties!” Meijer vertelt over zijn ervaringen met teams die nu veel meer samen naar bijvoorbeeld de dip in leerprestaties kijken en er met elkaar oplossingen voor verzinnen. “Ze gaan bij elkaar kijken hoe het gaat. Dat is zo’n totaal andere manier van werken. Niet meer, maar anders. Niet gericht op de randvoorwaarden en de faciliteiten, maar op onderwijsinhoudelijke zaken.”

Verbinding

“Wat opvalt als je naar de ontwikkeling van het onderwijs kijkt, is het feit dat ontwikkelingen zo weinig met elkaar verbonden worden. Neem nu dat werken met een ontwikkelingsperspectief en het hanteren van de éénzorgroute*. Het is vreemd dat die zaken in de praktijk van het onderwijs niet in elkaar geschoven worden. Dat kun je ook weer zeggen voor ontwikkelingsgericht

Je ziet dat er mede door opbrengstgericht werken een beter adaptief didactisch klimaat ontstaat

werken. Je moet vaststellen dat instrumenten en handreikingen te smal zijn en niet worden geïmplementeerd vanuit een totaalplaatje, vanuit een integraal model.” Meijer hoopt op

meer verbinding tussen processen van schoolontwikkeling. Dan voorkom je ook dat processen naast elkaar lopen en ook bij voortdurend worden ervaren als ‘weer iets nieuws’. Het zou ook goed zijn als er tussen sectoren meer gezamenlijk aan ontwikkeling wordt gewerkt en als bijvoorbeeld het regulier onderwijs leert van het speciaal onderwijs, dat het werken met ontwikkelingsperspectieven helpt om ontwikkeling gericht te stimuleren en bij te houden.

Opbrengsten

Roger Meijer vindt de slag die nu in het onderwijs wordt gemaakt naar hogere opbrengsten met name van belang voor mensen met zwakkere posities in de samenleving. Als je mensen sterker wil maken, dan moet je ze daarvoor de tools in handen geven. Betere opbrengsten leiden niet alleen in het onderwijs tot betere startkwalificaties, maar geven mensen ook zelfvertrouwen. Zelfvertrouwen is voor wat je ook in het leven onderneemt van het allergrootste belang. We moeten ons dus ook bedenken dat zelfvertrouwen en welbevinden, het je goed voelen, van cruciaal belang is voor ontwikkeling. Welbevinden moet, anders leer je niet. Dat is tegelijkertijd de wal die het schip keert. Het zo geprezen ‘pedagogische klimaat’ binnen het speciaal (basis) onderwijs moeten we dus vooral niet weggooien om in plaats daarvan eenzijdig in te zetten op het verhogen van leeropbrengsten. Het moet allebei!”

Afrekenen

De Onderwijsraad adviseert excellente leraren aan te wijzen, het kabinet schermt met prestatiebeloning. Je kunt je voorstellen dat leraren soms bang zijn, dat al dat meten van opbrengsten gemakkelijk leidt tot een afrekencultuur in het onderwijs. “Ik snap de angst, maar leraren hebben die angst ook als het gaat over competentie management, of bij andere veranderingen. We hebben het hier inderdaad over een culturomslag. Opbrengstgericht werken kun je niet als intern begeleider doen en ook niet als schoolleider. Je moet het met elkaar doen. Een school kan dus niet zeggen dat ieder voor zich nu ‘opbrengstgericht’ moet gaan werken, want je moet het samen doen. En dat

moet je leren. Je moet gezamenlijk gerichte doelen voor een vak kiezen.”

Schooldoelen

Waar zitten de lastige punten?

“Uit de rapporten van de inspectie blijkt duidelijk waar de knelpunten zitten. Dat zijn twee/drie punten uit die stappen van de cyclus. Wat moeilijk is voor veel leraren, is het stellen van doelen, het analyseren van gegevens en het kunnen bijstellen van de instructie. Dat zijn onderdelen die je ook niet alleen kunt aanpakken. Bijvoorbeeld bij het stellen van doelen gaat het altijd over schooldoelen. Dan kun je met elkaar zeggen: wij willen 10% beter uitkomen dan vorig jaar. Het leuke van opbrengstgericht werken is, dat leraren dan gaan nadenken over de leerprestaties. En daar zijn wij toch voor als school. Doelen stellen heeft direct te maken met verwachtingen die de leerkracht heeft van leerlingen en het bereiken van die doelen. Uit onderzoek blijkt: hoe hoger de verwachtingen, hoe hoger de prestaties. “

Hoe kunnen leraren dat leren?

“Leren is voor leraren lastig. Er is absoluut te weinig tijd voor nascholing. Leraren leren het allermeeest van elkaar en met elkaar. Uit onderzoek naar leren blijkt dat je 70% leerwinst behaalt als je iets aan elkaar vertelt. Als je gewoon iets leest, is de leerwinst maar 10%. Je kunt van je school een lerende school maken. En dan heb je het dus niet over die twee nascholingsdagen per jaar, maar dan heb je het over ieder uur. Dat er geleerd moet worden van opbrengstgericht werken gaf onlangs een docent op de PABO mij aan. Die zei: Ik wou dat ik dat geleerd had, 10 of 20 jaar geleden, dan had ik niet zo veel missers gemaakt.”

Volstrekte onzin

Kun je ook opbrengstgericht werken in een klas met een aantal leerlingen die om welke reden dan ook extra zorg nodig hebben?

“Met respect voor je vraag, dat is volstrekte onzin. Ik ken verschillende scholen voor speciaal basisonderwijs met moeilijk lerende kinderen die met deze wijze van werken klinkende doelen bereiken. Op meerdere scholen voor speciaal basisonderwijs hoor ik, dat door opbrengstgericht werken de verschillen tussen leerlingen wegvallen. Je ziet dat er mede door opbrengstgericht werken een beter adaptief didactisch klimaat ontstaat. Leerlingen zijn zo blij dat ze iets presteren en krijgen daardoor zelfvertrouwen. Het blijkt dat leerlingen met een gedragsprobleem of moeilijk lerende kinderen, die stevig presteren, enorm gemotiveerd zijn. Het beste wat je deze leerlingen kunt geven, zijn goede leerprestaties!”

** Het project 1-Zorgroute streeft naar vroegtijdige signalering en adequate begeleiding van leerlingen met specifieke zorgbehoeften.*

